

УДК 351.82:338.48-4

ТУРИСТИЧНІ МОЖЛИВОСТІ ГУЦУЛЬЩИНИ
ДЛЯ РОЗВИТКУ ЕТНОТУРИЗМУ

Г.В. Гритчук

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

В статті поданий аналіз туристичних ресурсів Гуцульщини Карпатського регіону, запаси яких є найбільшими в досліджуваному регіоні та найбільш перспективними для подальшого розвитку в туристичній діяльності.

Основними складовими етнотуризму є: історико-культурні, а саме історико-архітектурні, події та біосоціальні туристичні ресурси та соціально-економічні туристичні ресурси.

Розвиток туризму істотно впливає на такі сектори економіки, як транспорт, торгівля, зв'язок, будівництво, сільське господарство, виробництво товарів народного споживання, і є одним із найбільш перспективних напрямків структурної перебудови економіки на території Гуцульщини в Карпатському регіоні.

Туристське освоєння території нерідко вступає в протиріччя з іншими видами господарської діяльності: промисловістю, енергетикою, сільським та лісовим господарством. Аварії на промислових об'єктах приводять до значного погіршення екологічної ситуації, ставлять під загрозу рекреаційний потенціал регіону.

Одне із ключових питань, яке необхідно вирішити в найближчий час, – питання оптимізації взаємодії туризму і культури як на рівні центральних органів влади, так і на місцях. Культурна спадщина, музеї, театри, унікальні природні об'єкти є винятково важливим чинником залучення туристських потоків.

Ключові слова: ресурси, туристичні ресурси, туристичні об'єкти, етнотуризм.

Постановка проблеми. Розвиток туризму істотно впливає на такі сектори економіки, як транспорт, торгівля, зв'язок, будівництво, сільське господарство, виробництво товарів народного споживання, і є одним із найбільш перспективних напрямків структурної перебудови економіки у Карпатському регіоні.

Аналіз результатів останніх досліджень. Важливою умовою розвитку туризму є оцінка ресурсного потенціалу, передусім історико-культурних рекреаційно-туристських ресурсів. Ці питання ще недостатньо висвітлені в українській географічній науці, незважаючи на значне зростання наукових публікацій з даної тематики в останні десятиліття (Адаменко О.М., Бейдик О.О., Вацеба В.Я., Горленко І.О., Ігнатенко О.М., Крачило М.П., Любіцева О.О., Недашківська Н.Ю., Пашенко В.М., Руденко В.П., Руденко Л.Г., Шищенко П.Г. та ін.) [1–3].

Мета роботи – характеристика рекреаційно-туристичних ресурсів Івано-Франківської області.

Методи дослідження – теоретичний і картографічний аналіз, літературний, польові спостереження.

Результати дослідження. Перехід економіки України до ринкових відносин зумовлює необхідність реструктуризації господарства всієї країни та окремих її регіонів, приведення структу-

ри їх господарства у відповідність з наявним ресурсним потенціалом. Однією з галузей пріоритетного розвитку у всіх регіонах України є туризм, а особливо на території Карпатського регіону.

Особливого значення в сучасних умовах набуває вивчення стану освоєння рекреаційно-туристських ресурсів та визначення шляхів їх найбільш оптимального використання у тих регіонах, на території яких активно розвиваються різні види туризму і де ця галузь визначена як одна з головних у реструктуризованій економіці. До таких регіонів належить і етнографічна Гуцульщина Івано-Франківської області, яка охоплює Косівський, Верховинський, Надвірнянський та південно-західні частини Коломийського та Богородчанського адміністративних районів. Рекреаційно-туристський потенціал цієї території може бути використаний для різноманітних видів туристської діяльності, особливо розвитку внутрішнього туризму, етнотуризму, активізації туристських послуг для іноземців.

Рекреаційно-туристські ресурси є важливим чинником і базою для туристської діяльності. Їх використання виявляється у різних напрямках розвитку туризму і визначається обсягами та структурою таких ресурсів, рівнем і типом освоєності території, особливостями розселення і діяльності людей, рівнем їх культури, станом збереження історико-культурної спадщини та ступенем перетвореності природних ландшафтів тощо. Всі ці чинники впливають як на розвиток внутрішнього і зовнішнього туризму, так і на його спеціалізацію або видовий склад.

Головною ознакою для класифікації є мета туристської діяльності, залежно від неї можна виділити ряд галузей туризму, зокрема екскурсійний або пі-

знавальний, рекреаційний, етнічний або сентиментальний, науковий, діловий, спортивний, релігійний або сакральний, пригодницький або екстремальний, екологічний, сільський зелений, лікувально-оздоровчий.

Всі ці види туризму тісно переплітаються між собою і виділити їх в одному виді не завжди можливо. Наприклад, діловий туризм може поєднуватись з екскурсійним або спортивним, етнічний – з релігійним, екскурсійний – з рекреаційним і т.д. При цьому рекреаційні ресурси використовуються комплексно, у різних видах туристської діяльності (табл. 1).

Для використання багатьох видів рекреаційно-туристських ресурсів істотною рисою є сезонність, прив'язка до конкретних подій, що означає нерівномірне використання впродовж року. Це особливо стосується природних рекреаційно-туристських ресурсів.

Ландшафтні ресурси Гуцульщини утворюються з особливостей гірського рельєфу. Вся площа придатна для організації відпочинку та лікування. Поверхня прорізана мальовничими каньйоноподібними долинами річок, ярами та балками.

Територія включає карпатське пасмо гірських хребтів, де проходить її межа із Закарпатською областю. Висота гір коливається від 500 до 2000 м і збільшується у південно-західному напрямку. За своїм географічним положенням територія передгірських і гірських районів має антициклональний континентальний клімат, який пом'якшується проходженням повітряних мас із заходу та завдяки особливостям рельєфу, зокрема, висоти над рівнем моря, яка впливає на річну суму опадів і температурний режим, і властива всім гірським районам. Уся територія порізана

долинами численних гірських річок, що є притоками Пруту, і належить до лісолучної природної рослинної смуги [7].

Таблиця 1

Напрями використання рекреаційно-туристських ресурсів

Види туризму	Види рекреаційно-туристських ресурсів
Пізнавальний або екскурсійний	Геоморфологічні, кліматичні, водні та бальнеологічні, біологічні, ландшафтні, культурно-історичні, промислові і сільсько-господарські об'єкти, місця життя і поховання відомих людей.
Етнічний	Ландшафтні, культурно-історичні.
Діловий	Ярмарки, семінари, конференції, ландшафтні, культурно-історичні.
Спортивний туризм	Геоморфологічні, водні, кліматичні, ландшафтні.
Релігійний (сакральний)	Місця паломництва, релігійні споруди, цвинтарі, храми, собори тощо.
Пригодницький або екстремальний	Мисливські угіддя, ландшафтні, водні, лісові, геоморфологічні об'єкти.
Соціальний та комерційний	Транспорт, промислові і сільськогосподарські об'єкти, населені пункти, торгівельні об'єкти.
Екологічний	Кліматичні, водні та бальнеологічні, біологічні.
Зелений	Геоморфологічні, кліматичні, водні та бальнеологічні, біологічні, ландшафтні, культурно-історичні.
Лікувально-оздоровчий	Кліматичні, водні та бальнеологічні, пляжні, біологічні.
Сентиментальний	Цвинтарі, місця народження і смерті людей.

Гірські масиви Гуцульщини створюють сприятливі можливості для розвитку альпінізму, гірськолижного, пішохідного та спортивного кваліфікаційного туризму.

Антропогенна підсистема рекреаційного ландшафту Гуцульщини представлена елементами соціальної сфери (об'єкти історії та культури, рекреаційної інфраструктури тощо). До основних соціально-економічних функцій рекреаційного ландшафту належать такі: спортивно-оздоровча, науково-пізнавальна, освітньо-виховна, лікувально-оздоровча.

Різноманітність геолого-тектонічної будови регіону є важливим фактором формування різнотипних ландшафтів. Геолого-тектонічні умови обумовлюють різну ступінь захищеності підземних

вод від забруднення токсичними речовинами, а отже, і якість питної води. Горотворчі процеси є першопричиною утворення відомих туристських об'єктів: найвищих в Україні вершин – Говерли (2061 м) та ін. своєрідних ландшафтів вулканічних; мальовничих водоспадів «Шипота», «Гука», «Гукливого».

Найбільшими ландшафтними областями регіону є Передкарпатська рівнина і Карпати.

Дана характеристика ландшафтних рекреаційно-туристських районів свідчить про те, що хоча вони й належать до різних гірських зон, однак мають достатнє ресурсне забезпечення для розвитку різних видів туризму, тобто дані ландшафти можна використовувати з метою етнотуризму і рекреації.

В той же час на території всіх ландшафтно-рекреаційних районів великої популярності набуває пізнавальний вид туризму.

Культурно-історичні ресурси. Гуцульщина має багату культурно-історичну спадщину.

Таблиця 2

Природно-ландшафтні умови районів відпочинку в гірській місцевості

Природні зони гірських рекреаційних районів	Висота над рівнем моря, м	Площа району (в% до загальної площі області)	Рекреаційні ресурси і фактори, які визначають планувальну організацію районів	Форми відпочинку, туризму, курортного лікування
1. Південно-Західний, Гірська зона	Від 900 до 2061	40	Ліс, озера й водойми, водоспади, окремі скелі, печери, історичні визначні місця, джерела мінеральних вод, сприятливий температурно-вітровий і радіаційний режим.	Прогулянки лісом і гірською місцевістю, купання у водоймах, збір грибів і ягід, повітряні і сонячні ванни, екскурсії і походи, спелеолікування, спелеотуризм бальнео- і кліматолікування, автотуризм
2. Центральний, Передгірська зона	Від 260 до 320	20	Ліс, водойми, окремі історичні визначні місця, джерела мінеральних вод, сприятливий температурно-вітровий і радіаційний режим.	Прогулянки лісом, купання у водоймах, збір грибів і ягід, повітряні і сонячні ванни, екскурсії і походи, бальнео- і кліматовікування, автотуризм.

На території Гуцульщини етнокультурним центром є місто Коломия (1240 р.), що згадується в давньоруських літописах.

Тут народилися такі відомі люди, як О. Довбуш, сподвижник Б. Хмельницького, В. Стефаник, М. Черемшина, Л. Мартович, М. Підгірянка [4].

У цьому краї бували та працювали І. Франко, М. Грушевський, О. Олесь, М. Коцюбинський, М. Рильський.

Найбільш відомі пам'ятки культури – Манявський скит, Благовіщенська церква (1587 р.) в м. Коломия, Успенська церква (Варваринська, 1623 р.) у с.Пістинь Косівського району, церква Різдва Богородиці (XVII ст.) у с. Во-

рохта Надвірнянського району, дерев'яні храми в Дорі та Космачі. Одне з найтаємничіших місць області – залишки обсерваторії на горі Піп Іван [4].

На території Гуцульщини є ряд залишків замків та фортець, наприклад, Манявський скит (XVII ст.) у Богородчанському районі та Пнівський замок (XVII ст.) у Надвірнянському районі.

Характерними рисами практично всіх замкових споруд є фортифікаційні укріплення, високі мури, вали та бійниці. На базі деяких із них створено краєзнавчі, історичні музеї та художні галереї, відкриті для щоденних відвідувань.

В останні роки багато робиться для відновлення та реконструкції історико-культурних об'єктів, взятих під охорону держави.

Крім того, цікавими туристськими центрами міжнародного значення є центри етнографічної культури, де щороку відбуваються етнічні фестивалі, – Коломия, Косів, Верховина, Космач, Івано-Франківськ.

Історичними містами як центрами туризму є Яремче, Коломия, Косів, саме на території Яремче є унікальні історичні пам'ятки культури та архітектури.

Протягом всього року діють цікаві шоп-тури, тобто туристи мають можливість відвідувати цікаві ринки в Яремче, Ворохті, Косові, Кутах, Космачі.

Туристи із задоволенням знайомляться з пам'ятками, музеями Івано-Франківська, Коломій, проходять стежками ватажка карпатських опришків О. Довбуша. Сьогодні опрацьовуються маршрути слідами боїв Української Повстанської Армії, яка найдовше вела боротьбу із загарбниками саме на території гуцульського краю.

Гуцульщина – типово вівчарська зона України, де близько 80% угідь становлять сіножаті та пасовиська. Вирощування гірсько-карпатських овець та переробка продукції вівчарства – традиційно профілююча галузь господарства високогірної частини регіону.

Вівчарство і переробка його продукції увійшли до сфери рекреаційної діяльності. Склалася ситуація, коли ліжникарство ще існує як етнографічно зумовлене явище. Нульовий стан промислу суперечить скеруванню на виявлення та окреслення етнографічних особливостей території, без якого рекреація не має перспектив до повно-

цінного розвитку. Ліжникарство здатне формувати рекреаційне середовище [6].

Ліжникарство – екологічно чистий процес, що має характер замкненого циклу. Ужиткові властивості цієї універсальної тканини та усі етапи її виготовлення так органічно вписуються у життя горян, що якби ліжника і не існувало, то варто було би винайти його знову.

Оскільки ткацтво ліжника триває всього кілька днів, замовник може не лише споглядати процес його творення, але й брати у ньому безпосередню участь, коригуючи підбір тонів та орнаментацию на власний смак. Кульмінаційним для виготовлення ліжника є момент його подальшої обробки, коли щойно виткана вільна пориста текстура ущільнюється. Вовняна тканина упродовж кількогодинного обертання у стрімкому водяному вирі суттєво грубшає і зсідається до питомих розмірів. Ушляхетнений таким чином ліжник звичайно 1,5 м завширшки та 2 м завдовжки важить до 4 кг. Пристрій, прилаштований до вод швидкоплинної гірської річки, – валило – віддавна використовують у Карпатах не лише за прямим призначенням, але й як екзотичну оздоровчу купіль [7].

Крім традиційного ліжникарства на території Гуцульщини багату історію має ткацтво. Про це свідчать численні археологічні знахідки прядильного й ткацького знаряддя, рештки самих тканин.

Домашнє ткацтво століттями зберігало традиційні народні форми й використовувало місцеву сировину – льон, коноплі.

Кераміка місцевих умільців надзвичайно колоритна. Завдяки майстерності гончарів звичайні побутові предмети стають самобутніми творами правди-

вого народного мистецтва. На різноманітних керамічних виробках зображаються оригінальні сцени з життя народу, церковні, рослинні мотиви, виразно окреслені жовтими, зеленими, коричневими кольорами на світлому тлі.

Сьогодні найбільшими центром виробництва декоративного посуду є Косів. Менші осередки діють у Кутах, Пістині, Коломиї.

Різьбярство – один із найпоширеніших видів декоративно-прикладного мистецтва на Гуцульщині. Різьбою орнаментували меблі, знаряддя праці, різноманітні дерев'яні посудини, музичні інструменти, церковні та обрядові предмети.

Гуцульський стиль художнього різьблення досягає особливого розквіту в другій половині XIX та на початку XX ст. Його центри – Косів і села Яворів, Річка, Брустори.

Окрім сухого різьблення та інкрустації на Гуцульщині поширена техніка декорування виробів випалюванням. Так, тут здавна прикрашали речі господарського призначення, а тепер оздоблюють традиційні сувеніри-коновки, сопілки, ложки, невеличкі мисники. Для гуцульського різьблення використовують в основному тверді породи дерев – тис, бук, клен. Випалюванням оздоблюють вироби з ялиці, сосни, ялини.

Художня обробка металу на Прикарпатті має давні традиції. Гуцульські майстри працювали здебільшого з кольоровими металами. Жіночі прикраси, люльки, пряжки, топірці, кулони, рукоятки для ножів та інші вироби відрізнялися високою технікою виконання та художнім смаком.

Серед усіх видів і жанрів народної творчості писанкарство займає особливе місце. Разом з рушниками, вишиваними сорочками писанки є одним із

найдавніших напрямків українського народного мистецтва.

Кожен осередок писанкарства на території Гуцульщини є своєрідною школою народного орнаменту зі своїми особливостями, характерними візерунками та власною палітрою кольорів. Кожна писанка – це самостійний художній твір народно-прикладного мистецтва. Разом із високими художніми якостями мистецтво писанки виступає багатим змістовним джерелом народної творчості, що зберегло у своїх орнаментальних формах вікову традицію.

Одним із найвідоміших осередків писанкарства на Прикарпатті є с. Космач. Його мистецькі традиції передавалися з покоління до покоління, виняткової витонченості набула побудова дрібно-візерункових орнаментів, у яких часто можна побачити поєднання геометричного малюнка із зображеннями традиційних оленів, баранчиків, півників, метеликів. Окрему групу розписів утворюють композиції з квітково-рослинних мотивів у поєднанні з геометричними рисунками. Кольорова гама – золотиста. Переважають жовті, червоні, оранжеві кольори, а також зелений на темно-коричневому тлі.

Гуцульська вишивка. На початку XX ст. тут побутували дуже гарні дрібно орнаментові низинкові вишивки, якими прикрашали чоловічі і жіночі сорочки. Інколи дуже скромно прикрашали візерунки блискучими бісеринками на весільних сорочках. Орнаменти були геометричні і кожен мав свою назву – «летячі», «безконечні», «павуківі», «кнігінкові».

Вишивка сорочок від Делятина до Яблуниці і Ворохти (Надвірнянський район) була типовою для цих сіл. Техніка вишивок низинкова і хрестикова. Орнаменти геометричні, а назви орна-

ментів рослинні, тваринні, космічні. Наприклад, «конюшинка», «оленеві», «мотилі», «у сонце». Хрестикові орнаменти вишивалися на фоні чорного розводу, що робило кольори дуже яскравими. Вишивкою прикрашались зарукав'я, манжети, ковчир та пазухи, а низ сорочки і боки були вишиті червоними нитками – «циркою» (мережкою). У жіночих сорочках пазухи були вишитими низинкою «у стріт» вишневими вовняними нитками, а під ними вишивали ще й оберіг. Орнамент на пазухах був одноманітним, але обереги різні.

Висновки. Отже, у процесі дослідження проаналізовано наукові праці науковців, присвячені теоретичному вивченню етнотуризму та туристичних ресурсів, а також розглянуто туристичні можливості Гуцульщини для розвитку етнотуризму на даній території. Дослідження показали, що територія має достатньо потужний туристично-ресурсний потенціал для розвитку даного виду туризму.

Література

1. Балита О. Розвиток нетрадиційних форм зайнятості: спроба економічної діагностики (на прикладі Карпатського регіону) / О. Балита // Регіональна економіка. – 2005. – № 1. – С. 56–66.
2. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України : методологія та методика аналізу, термінологія, районування / О.О. Бейдик. – К. : Київ. ун-т, 2001. – 395 с.
3. Ісаєнко В.М. Стратегія сталого розвитку (туристична галузь) / В.М. Ісаєнко, К.Д. Ніколаєв, К.О. Бабікова. – К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2014. – 295 с.
4. Домашевський М. Історія Гуцульщини / М. Домашевський. – Львів : Логос, 2001. – С. 76–79.
5. Криховецький І.З. Стан і перспективи розвитку туризму в Україні / І.З. Крихо-

вецький // Інвестиції : практика та досвід. – 2008. – № 3. – С. 37–38.

6. Прикарпаття: спадщина віків / [авт. ідеї та голов. ред. М. Кугутяк]. – Львів : Манускрипт-Львів, 2006. – 567 с.

7. Природа Івано-Франківської області / [під ред. К.І. Геренчука]. – Львів : Видавниче об'єднання «Вища школа», 1973. – 160 с.

Grytchuk G.V. TOURISM POTENTIAL OF HUTSULSHCHYNA FOR DEVELOPMENT OF ETHNO-TOURISM. *The article analyses tourism resources in the Hutsul area of the Carpathians. This region has a pretty large recreational potential and considered to be promising for further development of tourism industry in Ukraine.*

The main components of ethno-tourism are as follows: historical and cultural resources, such as historical and architectural events, biosocial tourist resources and socio-economic tourist resources.

Tourism development significantly affects sectors such as transport, trade, communications, construction, agriculture, consumer goods, and is one of the most promising areas of economic restructuring on the territory of the Hutsul area. Tourist development is often connected with other types of economic activities: industry, energy, agriculture and forestry. Industrial accidents may cause significant environmental degradation that threatens the recreational potential of the region. Of particular importance in present situation are studying the state of development of recreational and tourist resources and identifying ways of their most optimal use. The author works out different ways for improving the interaction between tourism and industrial objects. The Hutsul area belongs ethnographically to Ivano-Frankivsk region, including Kosiv, Verkhovyna, Nadvirna,

the south-western parts of Kolomyia and Bogorodchany districts. Recreational and tourism potential of this area can be used for various types of tourist activities, especially for development of domestic tourism, ethno-tourism, tourism services for foreign guests.

Thus, the study analyses scientific papers devoted to theoretical research of ethno-tourism and tourism resources in the Hutsul area. The given study has shown that this area has enough powerful tourist resource potential for the development of this type of tourism.

Keywords: *resources, tourism resources, tourist destinations, ethno-tourism.*

Гритчук Г.В. ТУРИСТИЧЕСКИЕ ВОЗМОЖНОСТИ ГУЦУЛЬЩИНЫ ДЛЯ РАЗВИТИЯ ЭТНОТУРИЗМА. *В статье представлен анализ туристических ресурсов Гуцульщины Карпатского региона, запасы которых являются крупнейшими в исследуемом регионе и наиболее перспективными для дальнейшего развития в туристической деятельности.*

Основными составляющими этнотуризма являются: историко-культурные, а именно историко-архитектурные, событийные и биосоциальные ту-

ристические ресурсы и социально-экономические туристические ресурсы.

Развитие туризма существенно влияет на такие секторы экономики, как транспорт, торговля, связь, строительство, сельское хозяйство, производство товаров народного потребления, и является одним из наиболее перспективных направлений структурной перестройки экономики на территории Гуцульщины в Карпатском регионе.

Туристское освоение территории нередко вступает в противоречие с другими видами хозяйственной деятельности: промышленностью, энергетикой, сельским и лесным хозяйством. Аварии на промышленных объектах приводят к значительному ухудшению экологической ситуации, ставят под угрозу рекреационный потенциал региона.

Один из ключевых вопросов, который необходимо решить в ближайшее время, – вопрос оптимизации взаимодействия туризма и культуры как на уровне центральных органов власти, так и на местах. Культурное наследие, музеи, театры, уникальные природные объекты являются исключительно важным фактором привлечения туристских потоков.

Ключевые слова: *ресурсы, туристические ресурсы, туристические объекты, этнотуризм.*